

Acta Juris Stetinensis

2025, nr 1 (52), 259–271
ISSN (print) 2083-4373 ISSN (online) 2545-3181
DOI: 10.18276/ais.2025.52-13

Dawid Kostecki

dr

Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie

e-mail: dkostecki@kozminski.edu.pl

ORCID: 0000-0002-8132-997X

Patryk Kupis

mgr

Uniwersytet Szczeciński

e-mail: patryk.kupis@usz.edu.pl

ORCID: 0000-0002-3044-3350

IV Międzynarodowa Konferencja Naukowa im. Profesora Stanisława Czepity „O pojmowaniu prawa i prawoznawstwa”, Szczecin, 23–24 listopada 2023 r.

IV Międzynarodowa Konferencja Naukowa im. Profesora Stanisława Czepity „O pojmowaniu prawa i prawoznawstwa” odbyła się na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego w dniach 23 i 24 listopada 2023 r. To cykliczne przedsięwzięcie naukowe upamiętnia prof. Stanisława Czepitę – Prorektora US w latach 1990–2001, Dziekana Wydziału Prawa i Administracji US (2005–2008), uznanego teoretyka i filozofa prawa, nauczyciela kilku pokoleń prawników. Sylwetka naukowa prof. Stanisława Czepity odzwierciedlała jego program naukowy, polegający na bezwarunkowym dążeniu do poznania prawdy, nawet jeżeli była ona nieoczywista i ukryta w skomplikowanym problemie badawczym. Celem konferencji była integracja środowiska teoretyków i filozofów prawa z Polski i z zagranicy oraz stworzenie przestrzeni do podejmowania przez nich dyskusji dotyczącej bieżącego stanu badań teoretycznoprawnych w prawoznawstwie.

Obrady konferencji otworzyły wspólnie dr hab. Ewelina Cała-Wacinkiewicz, prof. US, Dziekan Wydziału Prawa i Administracji US, oraz dr Beata Kanarek, Prodziekan ds. kształcenia Wydziału Prawa i Administracji US. Władze Wydziału w słowie wstępnym zwróciły uwagę, że konferencja stanowi bardzo dobrą formę pielęgnowania pamięci, dorobku naukowego prof. Stanisława Czepity oraz przyczynia się do pogłębionego dyskursu intelektualnego w polskim i światowym prawoznawstwie.

Następnie rozpoczęła się właściwa część obrad zatytułowana *Co powiedzieliby nam dzisiaj nasi mistrzowie? O współczesnym pojmowaniu koncepcji naukowych klasyków polskiej teorii prawa*. Moderatorem pierwszej sesji był prof. dr hab. Marek Zirk-Sadowski (Uniwersytet Łódzki). Pierwszym prelegentem był prof. dr hab. Jerzy Zajadło (Uniwersytet Gdański), który swoje wystąpienie poświęcił Czesławowi Znamierowskiemu. Profesor zwrócił szczególną uwagę na wszechstronność i dogłębne rozumienie wielu dziedzin nauki przez Cz. Znamierowskiego: filozofii, prawa, etyki czy socjologii. Namacalnym dowodem są tłumaczenia dokonane przez profesora Uniwersytetu Poznańskiego. Był on odpowiedzialny za przekład dwudziestu jeden znaczących prac, m.in. *Traktatu o naturze ludzkiej* D. Hume'a czy *Lewiatana* T. Hobbesa. Należy podkreślić, że jego talent tłumacza został doceniony przez samego Gustawa Radbrucha, który uznał przekład swoich prac dokonany przez Cz. Znamierowskiego za lepszy niż oryginał. Cz. Znamierowski, choć studiował filozofię, miał bardzo szerokie zainteresowania akademickie, obejmujące socjologię, psychologię, ekonomię i matematykę. Jego podejście do nauki było holistyczne i interdyscyplinarne. To wszystko przełożyło się na unikalną metodologię w jego pracach naukowych. Koncepcja prawa Cz. Znamierowskiego, choć trudna do jednoznacznego zaklasyfikowania, uznawana jest za metodologię *sui generis*, wykraczającą poza tradycyjne podziały. Prof. Jerzy Zajadło zwrócił uwagę również na to, że Cz. Znamierowski był wybitnym krytykiem języka prawniczego, dążącym do zapewnienia mu klarowności i precyzji. Cz. Znamierowski wyrażał również specyficzną koncepcję etyki, opartą na zasadzie powszechnej życzliwości.

Następnie dr hab. Jan Winczorek, prof. UW (Uniwersytet Warszawski), przedstawił szczegółowe rozważania na temat dorobku Leona Petrażyckiego. W swojej wypowiedzi zwrócił uwagę na złożoność i bogactwo dorobku L. Petrażyckiego, którego spuścizna przez lata była przedmiotem badań wielu wybitnych naukowców. Zaznaczył, że spuścizna intelektualna L. Petrażyckiego była analizowana i poddawana krytyce z różnych perspektyw, co doprowadziło do sinusoidalnych okresów zapomnienia i renesansu jego dzieł. Prelegent podkreślił, że L. Petrażycki był negatywnie nastawiony wobec dogmatycznego ujęcia prawa, opowiadając się za podejściem, które uwzględniało rzeczywisty rozkład interesów i możliwości ich realizacji przez prawo. Prof. Jan Winczorek zwrócił uwagę na zainteresowanie

L. Petrażyckiego psychologiczną teorią prawa i moralności, logiką teorii nauki oraz koncepcją polityki prawa i ewolucji społecznej.

Podczas swojego wystąpienia prelegent skupił się na krytyce dokonanej przez L. Petrażyckiego wobec standardowego podejścia do prawa i moralności, opartego na utylitarnych punktach widzenia. L. Petrażycki argumentował, że prawo nie powinno być narzędziem wyłącznie do maksymalizacji użyteczności, ale powinno brać pod uwagę szersze, transformacyjne potrzeby społeczne. Ponadto referent zaznaczył, że aby w pełni zrozumieć myśl L. Petrażyckiego, należy postrzegać jego teorię w kategoriach epistemologicznych, a nie tylko przedmiotowych czy alokacyjnych. Wyraził przekonanie, że L. Petrażycki krytykował błędne podejście, w którym reguła prawna jest determinowana przez hipotetyczne spory, które jeszcze nie nastąpiły. Zdaniem prelegenta ważny jest postulat zmiany podejścia do tworzenia i stosowania prawa – zgodny z wizją L. Petrażyckiego. Prawo powinno koncentrować się na realnych potrzebach społeczeństwa, a nie na abstrakcyjnych konstrukcjach czy przewidywaniach, co – jak się zdaje – ma najbardziej doniosłe znaczenie w obliczu współczesnych wyzwań prawno-społecznych.

Następnie głos zabrał prof. dr hab. Zygmunt Tobor (Uniwersytet Śląski w Katowicach), który omówił dorobek Józefa Nowackiego. Prof. Zygmunt Tobor wyraził ogromne uznanie wartości pracy – swojego mistrza – prof. J. Nowackiego, podkreślił, że praca J. Nowackiego charakteryzowała się „brzytwą metodologiczną” – rygorystycznym podejściem do metodologii naukowej. Prelegent zauważył, że przez całe życie prof. J. Nowacki konsekwentnie koncentrował się na koncepcji nauki jako dyskursu opartego na prawdzie i fałszu, odrzucając wszelkie spekulacje i subiektywizm. Jednym z kluczowych elementów omówionych przez prelegenta było rozróżnienie – w koncepcji J. Nowackiego – między przepisem a normą prawną, które stanowi ważne osiągnięcie naukowe uczonego. Referent stwierdził jednak, że to rozróżnienie nie jest konieczne, bowiem w wielu wybitnych dziełach prawniczych na świecie, a także w praktyce sądowej, nie odgrywa ono takiej roli, jaką przypisują mu naukowcy. Kolejną częścią składową w teorii prawa J. Nowackiego była koncepcja luk w prawie. W wystąpieniu podkreślono jasność podejścia J. Nowackiego, który traktował luki jako oceny, rozumiane w kontekście praktycznym, czym dowodził myślenie o komplikowaniu sprawy przez wprowadzanie różnorodnych kategorii czy definicji luk. Ponadto prelegent odniósł się do koncepcji klauzul generalnych w ujęciu J. Nowackiego. Pojmowane były one jako tego typu oceny, w których prawodawca deleguje kompetencje do oceny konkretnych sytuacji. Prelegent podniósł również, że klauzule te nie powinny być traktowane jako odwołanie do elementów pozaprawnych, lecz jako związanie z prawnymi ocenami lub interpretacjami.

Następnie wystąpił dr hab. Krzysztof Motyka, prof. KUL (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II), który przedstawił sylwetkę i dorobek swojej mistrzyni

– Hanny Waśkiewicz. Prelegent podkreślił, że biografia naukowa H. Waśkiewicz ilustruje blaski i cienie życia naukowego w Polsce, zwłaszcza w obszarze refleksji nad prawem. Życiorys naukowy H. Waśkiewicz był bardzo złożony. Przygotowywała ona pracę na temat osiemnastowiecznego prawa księdza Samuela Chruścikowskiego na Uniwersytecie Warszawskim, jednakże, pomimo pozytywnych recenzji, wniosek o nadanie jej tytułu docenta został odrzucony z powodów ideologicznych – niemarksistowski światopogląd. Mimo tych przeszkód H. Waśkiewicz w 1956 r. została powołana na zastępcę profesora historii filozofii prawa na KUL i ponownie wystąpiono o nadanie jej docentury. Tym razem, w wyniku zmian politycznych z 1956 r., jej wniosek został zaakceptowany. H. Waśkiewicz była związana z KUL przez wiele lat, pełniąc funkcję kierownika katedry filozofii prawa i promując dwóch doktorów.

Według prelegenta głównym obszarem zainteresowań jego mistrzyni było prawo naturalne. Uprawiała historię prawa naturalnego, skupiając się na pytaniach i sposobie ich stawiania. Podkreślała, że prawo naturalne jest podstawą normatywną praw człowieka i definiowała prawa człowieka jako uprawnienia o charakterze prawnym, oparte na prawie naturalnym. Pod koniec życia H. Waśkiewicz postulowała socjologiczne badania nad prawami człowieka, co było zrozumiałe w kontekście otoczenia naukowego socjologów, z którym ściśle współpracowała. W tym duchu prelegent podkreślił, że jej dorobek, mimo że był w dużej części niepublikowany, stanowi ważny wkład w naukowe badania nad prawem.

Jako ostatnia w tej części panelu głos zabrała dr hab. Milena Korycka-Zirk, prof. UMK (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), która omówiła postać i dorobek naukowy prof. Wiesława Langa. Ten wybitny uczony w swojej pracy badawczej prezentował stanowisko bliskie miękkiemu pozytywizmowi. Prelegentka zwróciła uwagę na to, że w twórczości jej mistrza widoczne było ścieranie się podejścia socjologicznego z analitycznym ujęciem prawa. Podkreśliła również, że W. Lang był związany z filozofią języka potocznego, co wyraźnie wskazywało na wpływ J. Landego, a pośrednio także L. Petrażyckiego. Jego środowisko naukowe obejmowało bowiem zarówno Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, jak i Uniwersytet Jagielloński. W programie badawczym W. Langa ważne miejsce zajmowało badanie relacji między prawem a moralnością oraz problematyką sprawiedliwości społecznej i cywilnego nieposłuszeństwa w ujęciu prawa amerykańskiego. W. Lang nie bał się konfrontować swoich poglądów z teoriami takich myślicieli jak R. Dworkin. W pracy *Obowiązywanie prawa* zwrócił uwagę na konieczność analiz dogmatycznych w kontekście różnic między orzecznictwem a tekstem prawnym. Rozważał również znaczenie badań nad orzecznictwem dla oceny obowiązywania norm prawnych. Różnicował on także socjologiczne pojmowanie prawa od socjologii prawa; to pierwsze jest zewnętrznym spojrzeniem na prawo z perspektywy

socjologa, natomiast prawoznawstwo socjologiczne koncentruje się na terminach prawniczych, z naciskiem na predykcyjną rolę norm prawnych. Prelegentka podkreśliła finalnie, że mimo iż w pracach W. Langa znajdowała się różnorodna perspektywa na zjawiska prawne, to były one metodologicznie spójne w swojej istocie.

Po tym wystąpieniu nastąpiła dyskusja, której przewodniczył prof. dr hab. Marek Zirk-Sadowski. Głos zabrali: Jerzy Zajadło, Jan Winczorek, Zygmunt Tobor, Krzysztof Motyka, Marek Smolak oraz Milena Korycka-Zirk. Otwierając dyskusję, prof. Marek Zirk-Sadowski wyraził zainteresowanie wypowiedzią prof. Krzysztofa Motyki dotyczącą H. Waśkiewicz. Wskazał na wyzwania, które naukowcy musieli przezwyciężyć w trudnych czasach reżimu totalitarnego, podkreślając, jak te warunki wpływały na ich życie osobiste i zawodowe. Prof. Krzysztof Motyka przywołał przykład swojej mistrzyni H. Waśkiewicz, wskazując na jej wytrwałość w pokonywaniu trudności epoki oraz na jej metodologię nauczania, opartą na stawianiu pytań i problematyzowaniu zagadnień.

Wśród wiodących wątków dyskusji znalazło się zagadnienie poruszone przez prof. Adama Czarnotę (Uniwersytet Nowej Południowej Walii w Sydney), który zadał pytanie o znaczenie edukacji prawniczej dla klasyków polskiej teorii prawa, co skłoniło prof. Zygmunta Tobora do refleksji nad pracą swojego mistrza – J. Nowackiego. Zwrócił uwagę na solidne i rzetelne podejście J. Nowackiego do warsztatu naukowego i do nauczania oraz podniósł, że J. Nowacki w pracy badawczej stronił od nowatorstwa, co uchroniło jego refleksje od zagrożenia poprowadzenia ich na bezdroża nauki. Prof. Jerzy Zajadło skupił się na postaci Cz. Znamierowskiego, który w 1938 r. zaproponował radykalne zmiany w modelu studiów prawniczych, podkreślając potrzebę interdyscyplinarności i eksperymentalnych metod nauczania. Propozycje te obejmowały m.in. angażowanie studentów do prowadzenia ćwiczeń i postulat tworzenia klinik prawa. Podczas dyskusji poruszono także inne tematy: wpływ specyficznych metodologii na naukę prawa oraz znaczenie pracy naukowej klasyków teorii prawa dla współczesnych koncepcji naukowych lub praktyki. Prof. Jan Winczorek wyraził swoje stanowisko wobec koncepcji optymalizacji prawa i jej związku z ideą miłości według L. Petrażyckiego, wskazując na potrzebę pluralistycznego podejścia do regulacji życia społecznego.

Po dyskusji nastąpiła druga część panelu dotyczącego koncepcji naukowych klasyków polskiej teorii prawa. Moderowanie panelu powierzono prof. dr hab. Jerzemu Zajadło. Wystąpienie pierwszego prelegenta, prof. dr hab. Tomasza Gizberta-Studnickiego (Uniwersytet Jagielloński), dotyczyło Kazimierza Opałka, jednego z najwybitniejszych teoretyków prawa XX w. Zajmował się on trzema głównymi dyscyplinami: historią doktryn, teorią polityki oraz teorią prawa. Jego pierwsze prace dotyczyły historii doktryn oświeceniowych. Przyczyną zajęcia się powyższą tematyką był fakt pietrzących się trudności politycznych w uprawianiu analitycznej

teorii prawa w okresie powojennym. Przejawem tego stanu rzeczy było zdarzenie związane z tym, że praca *Prawo podmiotowe* z 1949 r. nie mogła być podstawą habilitacji. W kolejnych pracach K. Opalek był szczególnie zainteresowany semantyką wypowiedzi normatywnych, co stanowiło jego najważniejsze osiągnięcie naukowe. Wspólnie z Janem Woleńskim opracował koncepcję nielingwistycznego pojmowania norm, która stała się podwaliną jego dorobku naukowego. Ważnym wyznacznikiem pozycji K. Opalka w nauce było to, że jego prace były również publikowane za granicą w prestiżowych czasopismach filozoficznych i teoretycznoprawnych.

Wystąpienie kolejnego prelegenta, prof. dr. hab. Marka Zirk-Sadowskiego, dotyczyło koncepcji łódzkiego mistrza teorii prawa – Jerzego Wróblewskiego. Prelegent przedstawił pięć głównych cech podejścia J. Wróblewskiego: filozoficzny minimalizm, antykognitywizm, umiarkowany konstruktywizm, antynaturalizm oraz pragmatyczne podejście do języka naturalnego. J. Wróblewski był przeciwnikiem metafizyki i głębokiej filozofii, koncentrując się na minimalnym wykorzystaniu tekstów filozoficznych w teorii prawa. Uczony ten zajmował się również zagadnieniem teorii dyrektywnej języka, a jego prace często polemizowały z tradycyjnym rozumieniem norm jako wypowiedzi językowych. Jego podejście było przedmiotem krytyki, ale miało znaczący wpływ na rozwój teorii prawa w Polsce. Zasada *clara non sunt interpretanda*, którą zastosował w swojej teorii wykładni, miała relewantne znaczenie w orzecznictwie i nadal jest stosowana w europejskich wykładniach prawnych. Prelegent podkreślił również, że J. Wróblewski był pionierem w zakresie badań nad sztuczną inteligencją w prawie, pisząc o tym fenomenie już w 1989 r. Jego prace i wykłady na ten temat, a także bliska współpraca ze Stanisławem Lemem, stanowiły dowód wizjonerskiego podejścia do nauki prawa. Prelegent w sposób szczególny akcentował, że dorobek J. Wróblewskiego, obejmujący teorię norm prawnych, teorię tworzenia prawa, metodologię nauk prawnych, teorię wykładni prawa i teorię systemu prawa, miał ogromny wpływ na kształtowanie współczesnej polskiej teorii prawa.

Następnie głos zabrała prof. dr. hab. Sławomira Wronkowska (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), która przedstawiła referat poświęcony spuściznie intelektualnej Zygmunta Ziemińskiego. Prelegentka skupiła się na trzech zagadnieniach z bogatej twórczości Z. Ziemińskiego. Pierwsze, to największe osiągnięcie naukowe Z. Ziemińskiego: dystynkcja między przepisem prawnym a normą prawną. To rozróżnienie otworzyło nowy paradygmat w teorii prawa, stanowiąc podstawę wizji prawa jako systemu norm, umożliwiło rozwój koncepcji wykładni Macieja Zielińskiego oraz normatywnej koncepcji źródeł prawa.

Drugie zagadnienie to rola Z. Ziemińskiego jako teoretyka prawa, który w swej twórczości naukowej nawiązywał do idei swego mistrza, Cz. Znamierowskiego – postulatu wypracowania precyzyjnej aparatury pojęciowej. Z. Ziemiński

przeprowadził szczegółową analizę terminologii polskiego prawoznawstwa, następnie zaproponował określone definicje zasadniczych pojęć prawniczych, a tym samym zmodernizował stosowaną w prawoznawstwie aparaturę pojęciową. Jego prace: *Próba uporządkowania podstawowego słownictwa prawniczego* czy *Logiczne zagadnienia prawoznawstwa* dostarczyły prawnikom nowoczesnych narzędzi do prowadzenia rzetelnego dyskursu o prawie.

Trzecim zagadnieniem wartym uwagi w ujęciu prelegentki było rozwinięcie normatywnej koncepcji źródeł prawa, stworzonej przez Z. Ziemińskiego w latach 60. XX w., a następnie rozwiniętej w kolejnych pracach opublikowanych w latach 80. Uczony ten odróżnił teorię źródeł prawa od normatywnej koncepcji źródeł prawa, przyjmując, że rozwinięta koncepcja źródeł prawa jest zbiorem kryteriów ustalających, jakie normy należą do systemu prawnego. Składają się na tę koncepcję reguły walidacyjne i reguły egzegezy. Prelegentka zwróciła uwagę, że pierwsze z tych reguł dotyczą także kontekstu społeczno-politycznego uznawania faktów prawotwórczych. W zakresie reguł walidacyjnych Z. Ziemiński wskazywał na fakty społeczne tworzące prawo oraz fakty eliminujące normy prawne z systemu. Powyższy koncept dał podstawę do opracowań dotyczących derogacji, nowelizacji i problematyki intertemporalnej. Prelegentka podkreśliła, że koncepcja ta opiera się na rzetelnej obserwacji praktyki, współuczestniczy w procesie tworzenia prawa oraz akcentuje, jak Z. Ziemiński odchodzi od pozytywizmu, wprowadzając elementy realistyczne do swojej twórczości.

W panelu jako ostatni wystąpił prof. dr hab. Marek Smolak (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu). Jego referat skupił się na teoretycznoprawnych koncepcjach Macieja Zielińskiego, którego późny dorobek naukowy był kluczowy dla włączenia szczecińskiego komponentu do poznańskiej szkoły teorii prawa w Polsce. Głównymi zagadnieniami dorobku M. Zielińskiego, omówionymi przez prelegenta, były poznanie sądowe i wykładnia prawa. Prof. Marek Smolak podkreślił, że M. Zieliński opierał swoje metodologiczne założenia na pozytywistycznym nurcie poznańskiej szkoły metodologicznej i podtrzymywał to założenie konsekwentnie do końca swojej działalności naukowej. Prelegent zwrócił uwagę na znaczenie wkładu M. Zielińskiego w rozwój świadomości prawników, szczególnie sędziów, w zakresie wykładni prawa. Jego prace miały znaczący wpływ na praktyczne podejście do interpretacji przepisów prawnych, stanowiąc niezaprzeczalny walor dla polskiego systemu prawnego. Prelegent zauważył, że M. Zielińskiego cechował perfekcjonizm oraz ogromny talent dydaktyczny i językowy. Jego zaangażowanie w rozwijanie umiejętności kolejnych pokoleń studentów prawa było widoczne. M. Zieliński z dużą troską i starannością dbał o to, aby adepci prawa zdobywali nie tylko wiedzę teoretyczną, ale również praktyczne umiejętności niezbędne w pracy prawnika.

Zwieńczeniem tej części panelu była dyskusja, w której uczestnicy wymienili się swoimi spostrzeżeniami, a także podnieśli, że nawiązywanie do koncepcji naukowych swoich mistrzów jest niezwykle ważne w nauce i pozwala rozszerzać horyzonty badawcze.

Drugi panel poświęcony został wykładni konstytucji z perspektywy teoretyków prawa i konstytucjonalistów. Moderatorką była dr hab. Agnieszka Bień-Kacała, prof. US (Uniwersytet Szczeciński). Jako pierwszy głos zabrał prof. dr hab. Tomasz Stawecki (Uniwersytet Warszawski), przedstawiając referat *Normatywne koncepcje wykładni Konstytucji po doświadczeniach kryzysu konstytucyjnego*. W wystąpieniu skupił się na analizie różnych podejść do wykładni konstytucji w kontekście ostatnich kryzysów konstytucyjnych, podkreślając znaczenie normatywnych ram interpretacyjnych. Kolejnym prelegentem był dr hab. Sławomir Tkacz, prof. UŚ (Uniwersytet Śląski), który wygłosił referat *O tym, czy konstytucyjne klauzule generalne podlegają wykładni*. Omówił problematykę interpretacji klauzul generalnych zawartych w konstytucji, analizując ich rolę i znaczenie w procesie wykładni. Następnie głos zabrała dr hab. Aleksandra Kustra-Rogatka, prof. UMK (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu) z wystąpieniem zatytułowanym *Wykładnia konstytucji zorientowana na przyszłość w świetle teorii sprawiedliwości międzypokoleniowej*. Prelegentka zwróciła uwagę na konieczność uwzględniania roli kolejnych generacji obywateli w procesie wykładni konstytucji. Na zakończenie sesji referatowej odbyła się pierwsza część dyskusji, podczas której uczestnicy konferencji mieli okazję zadawać pytania prelegentom i dzielić się swoimi uwagami.

Następnie prof. dr hab. Monika Florczak-Wątor (Uniwersytet Jagielloński) przedstawiła referat *Wspólne tradycje konstytucyjne państw członkowskich UE i ich znaczenie w procesie wykładni konstytucji*. W prezentacji zwróciła uwagę na to, jak wspólne tradycje konstytucyjne mogą wpływać na proces wykładni konstytucji w krajach członkowskich Unii Europejskiej oraz jakie aspekty należy uwzględnić, interpretując ustawę zasadniczą. Jako kolejny głos zabrał dr hab. Witold Płowiec, prof. UAM (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), który przedstawił własne spojrzenie na zagadnienie specyfiki wykładni konstytucji w referacie *Na czym polega specyfika wykładni konstytucji*. Prelegent podkreślił unikalne cechy i wyzwania związane z interpretacją konstytucji. Prof. A. Bień-Kacała dokonała syntetycznego podsumowania poszczególnych wystąpień, aby umożliwić uczestnikom zadawanie pytań. Dyskusja stanowiła zwieńczenie drugiego panelu.

Panel trzeci moderował prof. dr hab. Leszek Leszczyński (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie). Pierwszym prelegentem był prof. dr hab. Wojciech Patryas (Uniwersytet Szczeciński), który omówił spór o ulokowanie przepisów kompetencji prawodawczej. Następnie dr hab. Maurycy Zającki, prof. SWPS (Uniwersytet SWPS, Wydział w Poznaniu) przedstawił referat *O problemach z redagowaniem*

i wykładnią definicji legalnych – w poszukiwaniu złotego środka pomiędzy definicjami idealnie analitycznymi a definicjami idealnie kognitywnymi. Kolejni prelegenci, tj. dr Mateusz Zeifert i dr Sławomir Piekarczyk (Uniwersytet Śląski w Katowicach), omówili problematykę specustawy w polskim dyskursie prawniczym, a dr Paulina Konca (Uniwersytet Śląski w Katowicach) zaprezentowała temat: *Aktualizacja znaczenia tekstu prawnego*. Dr Marcin Stębel (Uniwersytet Warszawski) poruszył temat: *Czy wykładnia Konstytucji wymaga dobrej wiary?*, a dr hab. Sławomir Lewandowski, prof. UW (Uniwersytet Warszawski) przedstawił referat *Dwudziestowieczny renesans topiki i jego znaczenie dla pojmowania prawa i prawoznawstwa*. Ostatnim prelegentem był dr Dawid Kostecki (Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie), który omówił zagadnienie zatytułowane *Legislator a sztuczna inteligencja – konieczność czy zagrożenie?* Po wszystkich wystąpieniach odbyła się ogólna dyskusja, podczas której uczestnicy mogli wymieniać się poglądami i zadawać pytania prelegentom.

Pierwszy dzień obrad zakończył się o godzinie 20:00; uczestnicy wyrazili uznanie dla wysokiego poziomu merytorycznego konferencji oraz inspirujących dyskusji, a dr Beata Kanarek, w imieniu organizatorów, zaprosiła wszystkich uczestników do udziału w kolejnym dniu konferencji.

Drugi dzień konferencji składał się z trzech paneli prowadzonych w języku angielskim. W imieniu Dziekana Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego dr. hab. Wojciecha Staszewskiego, prof. US gości powitała dr hab. Anna Kosińska, prof. US, która jednocześnie była moderatorką pierwszego panelu. Referat otwierający zatytułowany *Law Dimensions* został wygłoszony przez prof. Jana-Reinarda Sieckmana (University of Erlangen-Nuremberg, Niemcy). Prelegent podkreślił, że możemy wyróżnić trzy wymiary prawa: analityczny, normatywny i empiryczny. Każdy z nich zakłada stworzenie własnej koncepcji prawa. Pluralizm wymiarów prawa prowadzi do ich wzajemnego przenikania się, zaś żadna z prezentowanych koncepcji autonomicznie nie jest holistycznym ujęciem prawa. Następne wystąpienie, *Legislative Intent and Authority*, wygłoszone przez prof. Kyritsisa Dimitriosa (University of Essex, Anglia), odwoływało się do spuścizny intelektualnej Josepha Raza, popartej myślą Andreia Marmora. Prelegent wskazywał na ścisły związek między intencją ustawodawcy a władzą; w rozważaniach skoncentrował się na przykładzie publicznego prawa w Wielkiej Brytanii, twierdząc, że dopiero sądy w systemie anglosaskim, dokonując osądu moralnego, są w stanie zapewnić właściwe, zgodne z zamiarem ustawodawcy obowiązywanie prawa.

Następnie głos zabrał naukowy duet z Włoch: prof. Paolo Di Lucia oraz prof. Lorenzo Passerini Glazel (University of Milan, Włochy) z referatem *The Conventional Existence of Deontic States-of-Affairs*. Autorzy wyszli od historycznego ujęcia zjawiska zwrotu lingwistycznego, które rezonowało na naukę prawa w XX w. Nie zabrakło

licznych odniesień do przedstawicieli jurysprudencji: L. Oppenheima, N. Bobbio, A.G. Contego czy J. Kalinowskiego. Szczególne miejsce w referacie poświęcono polsko-włoskiemu seminarium naukowemu „Struktury normatywne świata społecznego”, które odbywało się na Uniwersytecie w Trento w latach 1981–1985. W konkluzji podkreślono, że deontyczny stan faktyczny nadal ma wiele do zaoferowania, szczególnie w obszarze obowiązywania norm. Kolejny referat, *We the People: constituent power and performative speech acts*, został wygłoszony przez prof. Emiliosa Christodoulidisa (University of Glasgow, Szkocja), który skoncentrował się na konstytucjonalizmie chilijskim, prezentując różnice między literą prawa a duchem prawa. Ponadto wskazał na znaczenie wykonawczych aktów mowy, które niejednokrotnie mogą być w kolizji z pierwotnymi założeniami ustrojodawcy. Następnym prelegentem był prof. Claudio Michelin (University of Edinburgh, Szkocja), który wygłosił referat zatytułowany *Coherence and the Inference of Legal Principles*. Wyliczył enumeratywne przypadki z zakresu *common law*, które wykluczają nominalne stosowanie zasad prawa i wymagają aktywizmu sędziowskiego, aby dokonać właściwego procesu stosowania prawa.

W panelu głos zabrał również prof. Corrado Roversi (University of Bologna, Włochy) z wystąpieniem *Beyond Constitutive Rules: Legal Positivism and Social Ontology*. Prelegent wskazał na trzy poziomy modelu ontologii instytucjonalnej: metainstytucjonalny, instytucjonalny oraz parainstytucjonalny. Pierwszy z poziomów dotyczy podstaw prawa, obowiązywania prawa, podziału władzy. Drugi z wymiarów, instytucjonalny, ma charakter pozytywistyczny i jest ściśle związany z normatywnym sposobem funkcjonowania instytucji. Z kolei model parainstytucjonalny związany jest ze społecznym oddziaływaniem prawa – ściślej rzecz ujmując – z socjologią prawa. Zdaniem prelegenta pozytywistyczne ujęcie obejmuje tylko model instytucjonalny i jest niewystarczające dla uchwycenia fenomenu prawa, dlatego powinno być wzbogacone o rozważania z zakresu ontologii społecznej. Ostatnim panelistą była prof. Anne Wagner (University of Lille, Francja) z wystąpieniem o intrygującym tytule – *Navigating the murky waters of modern cyber evil*. Prelegentka zdefiniowała tytułowego wszechobecnego cyberwroga jako rodzaj aktywności w internecie skoncentrowanej na szerzeniu treści o charakterze dyskryminacyjnym, rasistowskim lub zachęcającym do agresji. Formami aktywności cyberwroga są np. phishing, dezinformacja, manipulacja, fake newsy, trolling. Tylko zachowanie czujności i odpowiednia kontrola mogą stanowić antidotum na „walkę z cyberwrogiem”. Aktem wieńczącym refleksję w pierwszym panelu była żywiołowa dyskusja.

Drugi panel był prowadzony przez prof. dr. hab. Marka Smolaka. Jako pierwszy głos zabrał prof. Matti Ilmari Niemi (University of Eastern Finland, Finlandia), z wystąpieniem *Law as an Expression of Adopted Justice*. Referent rozpoczął

rozważania od klasycznego, nierozwiązywalnego dylematu filozofii prawa: prawo naturalne vs. prawo pozytywne, przywołując poglądy odpowiednio Tomasza z Akwinu oraz J. Finnis'a po jednej stronie, po drugiej zaś H. Kelsena i H. Harta. Zdaniem prelegenta związku prawa i moralności są konieczne, a wartości moralne stanowią podstawę systemu prawa. Następnie głos zabrał prof. Ricardo Guastini (University of Genoa, Włochy), poruszając temat: *About Equality (under the Italian Constitution)*. Prelegent zwrócił uwagę, że zagadnienie równości na przykładzie Konstytucji włoskiej ma uniwersalny charakter i niesie ze sobą szereg treści o wymiarze porównawczym. Stwierdził, że równość *prima facie* może wydawać się regułą prawną, tymczasem okazuje się, że prawnicy *de facto* klasyfikują równość jako zasadę prawa. Wynika to z dwóch zasadniczych, niezależnych, chociaż zbieżnych ze sobą czynników. Po pierwsze, interpretowania równości jako wartości etycznej, politycznej, która podlega wazeniu, po drugie, interpretowania równości w wymiarze arytmetycznym: „Równe traktuj równo, nierówne traktuj nierówno”.

Następnie prof. Martina Bajčić (University of Rijeka, Chorwacja) z wykorzystaniem prezentacji multimedialnej podjęła problematykę: *The Cross-Construction of EU Norms in CJEU's Interpretation*. Wskazała przejawy rozbieżności i niejednoznaczności językowych związanych z koniecznością tłumaczenia prawa UE na języki krajów członkowskich. Stanowienie prawa w 24 językach urzędowych nie sprzyja realizacji postulatu jasności prawa UE. Zdaniem prelegentki generalną wskazówką pozwalającą uniknąć nieostrości językowych jest porównywanie sposobu implementowania prawa unijnego w poszczególnych państwach członkowskich oraz dokonywanie wykładni teleologicznej. Kolejne z wystąpień, zatytułowane *The dilemma of international criminal justice*, zostało wygłoszone przez prof. Hansa Köchlera (University of Innsbruck, Austria). Prelegent skoncentrował się na szczegółowej analizie czterech rodzajów trybunałów: stały trybunał (Międzynarodowy Trybunał Karny w Hadze), powojenne trybunały karne – norymberski i tokijski, doraźne – ustanowione przez ONZ oraz tzw. *quasi*-trybunały (organy o charakterze wielostronnym, mieszanym). Podkreślał, że nierozwiązywalną sprzecznością zachodzącą w międzynarodowym wymiarze sprawiedliwości jest pozycja między krajową suwerennością władzy sądowniczej a transferem uprawnień na rzecz międzynarodowych podmiotów. Następnie głos zabrała prof. Francesca Poggi (University of Milan, Włochy), która w referacie *What it means to understand the law: the legal scepticism's perspective* dokonała rekonstrukcji trzech modeli teoretycznych sceptycyzmu prawnego w wersji: ekstremalnej, radykalnej i umiarkowanej. Prelegentka wskazała praktyczny aspekt proponowanego podziału oraz różnice i podobieństwa między anglosaską – hartowską wizją prawa a sceptycyzmem prawnym.

Podczas dyskusji wiele miejsca poświęcono wystąpieniu prof. Martiny Bajčić. Zagadnienie semantyki języka prawnego wzbudziło zainteresowanie oraz liczne

pytania związane z procesem harmonizacji prawa europejskiego z prawem krajowym. Pojawiło się także pytanie o to, czy moment przejścia z języka opisowego na język prawniczy nie rozwiązuje kwestii sceptycyzmu prawnego. Wielowątkowa i frapująca dyskusja trwałaby z pewnością o wiele dłużej, gdyby nie konieczność zachowania wcześniej przyjętych ram czasowych.

Po przerwie rozpoczął się panel wieńczący konferencję. Moderatorem trzeciego panelu był dr hab. Maciej Jońca, prof. US (Uniwersytet Szczeciński). Jako pierwszy głos zabrał prof. Ziyu Liu (University of Cambridge, Anglia), z wystąpieniem *The Methodological Pragmatist Insight in Hart's Inaugural Lecture*, który wskazał na ewolucję poglądów H. Harta od myśli zawartej w inauguracyjnym wykładzie po przełomowe dzieło uczonego *Pojęcie prawa*. Prelegent przekonująco dowodził, że w wykładzie inauguracyjnym H. Hart należał do zwolenników pragmatyzmu metodologicznego, którego źródeł należy doszukiwać się w wittgensteinowskiej formule: „Nie pytaj o znaczenie, pytaj o użycie”. Prof. Ziyu Liu odniósł się również do dokonań poznańskiej szkoły teorii prawa, która podkreślała istotę fenomenu stosowania prawa.

Kolejnym referentem był prof. Kenneth Ehrenberg (University of Surrey, Anglia) z referatem *Official Mistake and Law's Institutionalality: an argument against Inclusive and Anti Legal Positivism*, który osią wystąpienia uczynił tezę, że nie można jednocześnie twierdzić, iż prawo jest instytucją oraz że moralność społeczna może określać treść prawa. Wskazał na słabe strony teorii prawa naturalnego oraz pozytywizmu inkluzywnego, wskazując, że teza o „minimum moralności w prawie pozytywnym” jest błędna w instytucjonalnym wymiarze prawa. Jego zdaniem wystarczającym kryterium obowiązywania prawa jest zachowanie właściwej procedury. Wynika to z faktu, że usunięcie normy prawnej z systemu prawnego wymaga uchylecia przez organ nadrzędny bądź orzeczenia sądowego. Prelegent podkreślał, że system prawny samodzielnie jest w stanie określać kryteria obowiązywania prawa. Refleksja wokół fenomenu obowiązywania prawa była kontynuowana przez prof. Mathieu Carpentiera (Toulouse Capitole University, Francja), który zatytułował swoje wystąpienie następująco: *What is it we mean when we talk about legal validity?* Referent wskazywał, że kluczowe dla obowiązywania normy prawnej są trzy zagadnienia: przynależność do systemu prawnego, zgodność z systemem prawnym i zdolność do zastosowania normy prawnej. Zdaniem prelegenta przyjęta typologia może być przydatna do przesunięcia linii demarkacyjnych dyskursu teoretycznoprawnego w poszczególnych koncepcjach obowiązywania prawa, zarówno pozytywistycznych, jak i normatywistycznych.

Kolejnym z prelegentów był prof. Brian Bix (University of Minnesota, USA) z wystąpieniem *On Legal Normativity*. Lapidarny tytuł referatu był jedynie przyczynkiem do szerszego dyskursu teoretycznoprawnego. Korzystając ze spuścizny intelektualnej H. Harta oraz J. Finnisa, prelegent wskazywał na wewnętrzne i zewnętrzne przyczyny

przestrzegania prawa przez obywateli. Podkreślił, że niejednokrotnie uwarunkowania społeczne, psychologiczne czy zdroworozsądkowe bywają silniejszą motywacją do określonego zachowania niż normy prawne. Nie zmienia to faktu, że dla zdecydowanej większości przestrzeganie prawa jest związane z potencjalną sankcją, która grozi za złamanie prawa. Jako ostatni w panelu trzecim głos zabrał prof. Matthew Kramer (University of Cambridge, Anglia) z prowokującym tytułem wystąpienia: *There is No Such Thing as the Separability Thesis*. Zdefiniował pozytywizm prawniczy jako doktrynę zaprzeczającą twierdzeniu, że prawo wewnętrznie zakotwiczone jest w moralności. Prelegent określił się mianem inkluzywnego pozytywisty, konstatując, że istnieją cztery płaszczyzny rozróżnienia między moralnością a prawem pozytywnym: 1) moralne/niemoralne – treść poszczególnych norm, oddziaływanie w społeczeństwie, koncepcja ontologiczna prawa; 2) moralne/roztropne – działanie urzędników zgodnie z zasadą legalizmu, stosowanie prawa i uzasadnianie decyzji; 3) prawa moralne/empiryczne – określają proces interpretacji prawa w poszczególnych przykładach; 4) moralne/będące poza moralnością – niepodlegające ocenie moralnej (np. relacje w kosmosie). W konkluzji referent stwierdził, że teza o separacji prawa i moralności została stworzona przez przeciwników pozytywizmu prawa i jest z gruntu fałszywa, zaś prawo i moralność są ze sobą funkcjonalnie i istotowo powiązane.

Na zakończenie głos zabrał prof. dr hab. Maciej Jońca, który podsumował konferencję, a także podziękował prelegentom za udział oraz za merytoryczną dyskusję.

IV Międzynarodowa Konferencja Naukowa im. Profesora Stanisława Czepity „O pojmowaniu prawa i prawoznawstwa” zgromadziła łącznie 31 prelegentów, z których 14 reprezentowało polskie uczelnie, a 17 pochodziło z zagranicy. W konferencji uczestniczyli przedstawiciele 27 różnych instytucji akademickich, w tym 7 z Polski i 20 z zagranicy.

Wygłoszono w sumie 31 referatów, a obrady trwały łącznie ponad 20 godzin i dotyczyły różnych aspektów teorii prawa, wykładni konstytucji oraz problemów filozofii prawa. Łącznie z uczestnikami biernymi w konferencji wzięło udział około 300 osób, w tym zwłaszcza uczeni polscy i studenci prawa. Konferencja stanowiła bogatą płaszczyznę wymiany poglądów i dyskusji na temat najnowszych trendów i problemów w dziedzinie nauk prawnych.

CYTOWANIE

Kostecki D., Kupis P., *IV Międzynarodowa Konferencja Naukowa im. Profesora Stanisława Czepity „O pojmowaniu prawa i prawoznawstwa”*, Szczecin, 23–24 listopada 2023 r., „Acta Iuris Stetinensis” 2025, nr 1 (52), 259–271, DOI: 10.18276/ais.2025.52-13.